

MINISTERSTVO

ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MONITOR

ZAHRANIČNOPOLITICKÉHO MYSLENIA

ODBOR ANALÝZ A PLÁNOVANIA

apríl – máj 2024

Vážené kolegyně a kolegovia,

Posledné mesiace sa nesú v očakávaní toho, čo prinesú voľby do Európskeho parlamentu. V našom výbere zahranično-politických analýz preto prinášame pohľad na rastúci hlas európskej krajnej pravice, ako aj výhľad do budúcnosti — na očakávané priority novej Komisie, či globálne trendy na rok 2024. Dôležité sú aj analýzy vo vzťahu k NATO, ktoré v júli čaká dôležitý samit. Otázna je budúcnosť Aliancie vo svetle možného Trumpovho návratu, či strategického zbližovania medzi US, UK a FR. Naš výber dopĺňame aj o dianie na Blízkom východe, analýzami zahraničnej politiky Saudskej Arábie a Iránu a ich strategického uvažovania. Na záver ponúkame štúdiu nového prístupu ku kontrole exportu, ktorý navrhuje odporúčania na zefektívnenie sankčných režimov.

Príjemné čítanie vám praje
Tím Odboru analýz a plánovania

BUDÚCNOSŤ EURÓPY

Globálne trendy do 2040

NATO BEZ USA

Dôsledky potenciálneho
vystúpenia USA z Aliancie

SAMIT NATO NA POZADÍ VOJNY

Aká bude definícia víťazstva?

VZŤAHY USA-UK-FR

Dochádza k zbližovaniu?

PRIORITY KOMISIE

Expertný odhad priorít na
roky 2024-2029

KRAJNÁ PRAVICA V EP

a jej záujmové prieniky

GLOBALNA SAUDSKÁ ARÁBIA

O možnostiach spolupráce
kráľovstva s EÚ

IRÁN A VOJNA V GAZE

Irán usiluje o stiahnutie síl
USA z Iraku a Sýrie

KONTROLA VÝVOZU

Ako zabrániť obchádzaniu
sankcií

Štvrtá edícia Správy o globálnych trendoch z pera *Agentúry EÚ pre stratégiu a analýzu politik* (ESPAS) sa zameriava na globálne trendy a ich presah na budúcnosť EÚ v horizonte roku 2040. Správa zdôrazňuje, že svet a Európa sa v nasledujúcich desaťročiach zásadne zmenia. Dopady týchto zmien si v súčasnosti úplne nedokážeme predstaviť, na druhej strane čím lepšie porozumieme vznikajúcim výzvam, tým lepšie dokážeme predpovedať a pripraviť sa na nadchádzajúce transformácie. ESPAS pripomína, že dnešné rozhodnutia ovplyvnia úspech a postavenie EÚ na globálnej scéne v budúcich dekádach. Je preto v našom záujme integrovať dlhodobé ciele do krátkodobého rozhodovania, čím sa zvýšia naše šance na úspech v neistej budúcnosti.

**AK SA PRÍPRAVA NA BUDÚCE
VÝZVY OMEŠKÁ, ZANEDBANÉ
PROBLÉMY SA S ČASOM IBA
ZHORŠIA A ZNÍŽI SA NAŠA
KAPACITA VYSPORIADAŤ SA
S NIMI.**

Autori v správe analyzujú 10 trendov (medzi nimi napríklad geopolitické zmeny, demografiu, energetickú tranzíciu, ale aj spoločenské fenomény ako zmeny na pracovnom trhu, rovnosť, oslabovanie demokracie, či globálne zdravie), pri každom trende navyše definujú kľúčové neistoty v ďalšom vývoji a vysvetľujú, čo tento budúci vývoj znamená pre EÚ. V porovnaní s ostatnou edíciou tejto publikácie, vydanou v roku 2019, autori konštatujú výraznú zmenu globálneho geopolitického prostredia, obmedzenie obchodných vzťahov a venujú väčšiu pozornosť napríklad

fenoménu globálneho zdravia. Podľa ESPAS sa pozorované globálne trendy za ostatných päť rokov zintenzívnili a zvýšil sa ich dopad na globálne dianie.

Podľa autorov svetový poriadok stráca svoje tradičné črty, ktorými boli stabilita, spolupráca, nárast vzájomného prepojenia a integrácia. Geopolitická situácia je naopak charakterizovaná rastúcou mierou konfrontácie, polarizácie, nedôvery a fragmentácie. Vysoká miera prepojenosti sveta koreluje aj s prepojenosťou jednotlivých trendov a s nimi spojenými výzvami. Klimatické zmeny napríklad posilňujú dopyt po zelených zdrojoch energie, ktorých výroba je však spojená s ťažbou a spracovaním vzácnych nerastných surovín, pričom rastie naša závislosť od nových komodít. Energetický sektor v tranzícii s vysokou mierou závislosti na externých zdrojoch v spojení s akcelerujúcimi technologickými zmenami majú vplyv na konkurencieschopnosť ekonomík a prípadný presun resp. modifikáciu pracovných miest. To následne spôsobuje nespokojnosť, nárast populizmu, nerovností a tak ďalej.

ESPAS pripomína, že pri zvládaní budúcich kríz je zásadným faktorom čas. V prípade, že príprava na budúce výzvy a príležitosti sa omešká, zanedbané problémy sa s časom iba zhoršia a zníži sa naša kapacita vysporiadať sa s nimi. Pritom niektoré spoločenské trendy sú znepokojivé. Do roku 2040 napríklad ubudne 17 miliónov ľudí z pracovného trhu v porovnaní s rokom 2023, zároveň až tretina obyvateľov EÚ žije v regiónoch s nedostatočným rozvojom talentov. Až 60% pracovných miest v rozvinutých ekonomikách môže byť ohrozených nástupom umelej inteligencie, zatiaľ čo predovšetkým vysokokvalifikovaná a nízko kvalifikovaná pracovná sila sa stanú nedostatkovými.

Vo svetle týchto výziev bude EÚ potrebovať v najbližších rokoch urobiť viacero strategických rozhodnutí a implementovať inovatívne riešenia, ktoré zabezpečia stabilitu a prosperitu celého spoločenstva v budúcnosti. Európski politici budú navyše čeliť rastúcemu zoznamu štrukturálnych výziev, avšak súbežne sa budú potýkať s obmedzenými (nielen finančnými) zdrojmi. ESPAS upozorňuje, že existuje niekoľko oblastí, kde vyhýbanie sa krátkodobým nákladom (v podobe nových investícií, či potrebných reforiem) môže v dlhšom období viesť k potrebe ešte väčších výdavkov (napríklad oblasti ako budovanie obranných schopností, pokrok v zelenej transformácii, investície do sociálnych a zdravotných služieb).

NATO nedávno oslávilo svoje 75. výročie a niektorí analytici sa obávajú, že by mohlo ísť o posledné výročie s účasťou US. Dôvodom sú obavy z možného znovuzvolenia Donalda Trumpa a následkov, ktoré jeho uvažovanie o NATO môže priniesť. I keď Trumpovi obhajcovia tvrdia, že vo svojich vyhláseniach o odchode z NATO blafuje v snahe zatlačiť Európu do väčších obranných výdavkov, viacerí bývalí americkí predstavitelia, ktorí s Trumpom spolupracovali (vrátane jedného z autorov článku) sú presvedčení, že ak by sa stal opäť prezidentom US, tak z Aliancie vystúpi. O tom aké by mal takýto krok okamžité a dlhodobé následky na Európu, ako aj na US píše vo svojom článku *The Foreign Affairs*.

V prvom rade, ak by sa Trump rozhodol naplniť po svojom znovuzvolení sľub o znížení úlohy US v NATO, prvou a hlavnou obeťou by bola UA. Len nedávno sa Trump otvorene postavil proti ďalšej vojenskej pomoci Kyjevu a kritike Putina sa štandardne vyhýba. Nie je preto pochyb, že práve UA by dokázal rýchlo „obetovať“ v snahe dosiahnuť svoje politické ciele. Samotné NATO sa v tomto smere snaží pripraviť na možné scenáre a vytvárať systém, v ktorom bude možné Trumpa obchádzať. K zabezpečeniu pokračujúcej pomoci pre UA by tak mohla pomôcť väčšia koordinácia práve pod záštitou Aliancie a nie pod Ukrajinskou kontaktnou skupinou pre obranu, ktorú vedie US. Na ostatné dôsledky je však ťažšie sa pripraviť. Ak by napríklad došlo k tomu, že Trump by ukončil alebo oslabil obranný záväzok voči Európe, európske krajiny by sa mohli začať zdráhať posielat' UA vlastný vojenský materiál. V takomto stave by práve Kyjev bol prinútený vyjednávať nevýhodnú dohodu s Moskvou, otvárajúc cestu pre ďalšie územné nároky zo strany RU.

V prípade, ak by sa US rozhodlo opustiť NATO došlo by taktiež k významnému narušeniu súčasného systému jadrového odstrašovania. Jadrové zbrane sú základom záväzku US obrany pre svojich spojencov. Ak by Trump zatvoril americký jadrový dáždnik, Európa by sa musela spoliehať na menej ako 600 UK a FR strategických jadrových hlavíc, čo je zlomok z celkovej RU sily (viac ako 5 000 strategických a taktických jadrových hlavíc). Keďže Európa nemá žiadne taktické jadrové zbrane, musela by dúfať, že by odradila taktický jadrový útok RU iba hrozbou eskalácie na strategickú úroveň. S najväčšou pravdepodobnosťou by však došlo k jadrovému vydieraniu RU voči Európe.

Bez vedenia US v NATO by bolo taktiež ťažké udržať súdržnosť a jednotu medzi členmi Aliancie. Práve na dosiahnutie konsenzu je často potrebný silný americký hlas, pričom od založenia NATO viedol veliteľskú štruktúru organizácie generál US, ktorý dohliadal na vojenské aktivity všetkých členov. Je nepravdepodobné, že by niektorá iná krajina v Aliancii vedela zmysluplne prebrať túto úlohu.

**MOŽNÝ NÁVRAT
K IZOLACIONIZMU
PO ZVOLENÍ TRUMPA
UBLÍŽI NIELEN EURÓPE,
ALE AJ US.**

Následky kolapsu by neboli obmedzené len na Európu - utrpelo by aj samotné US. V prvom rade by muselo čeliť veľkej strate reputácie a dôvery, napríklad od svojich ázijských spojencov (AU, JP, KR), s ktorými sa v súčasnej napätej situácii s CN snaží budovať pevné partnerstvo. Takýto nedostatok dôvery by dokonca mohol viesť k tomu, že by sa tieto krajiny začali usilovať o vlastné jadrové zbrane, spoliehajúc sa viac na seba než na US. Podobná dynamika by navyše pravdepodobne nastala aj na Blízkom východe. Nevyhnutne by utrpela aj US ekonomika. Ak by kolaps Aliancie rozpútal otvorenú vojnu s RU alebo CN, náklady by boli ohromujúce. Otázne by ostalo aj pokračovanie ekonomických väzieb v rámci transatlantického obchodu, ktorý mal len v minulom roku hodnotu 1,2 biliónov dolárov. US má navyše veľké investície v európskom priemysle (okolo 4 biliónov dolárov) a akékoľvek naštartenie mieru na kontinente by ich výrazne poškodilo.

Záujem na mieri v Európe má aj US, otázne je, akú cenu by Trump bol ochotný zaplatiť. Aby Trump mohol vystúpiť z NATO bude po novom potrebovať súhlas Kongresu – schválenie buď dvojtretinovým hlasovaním v Senáte, alebo legislatívou oboch komôr Kongresu. Na to, aby však dramaticky oslabil Alianciu (napr. zadržiavaním financií, odvolávaním amerických vojakov z Európy a blokovaním dôležitých rozhodnutí v NATO) mu bude stačiť jeho vlastný súhlas.

Link: <https://www.foreignaffairs.com/nato-cannot-survive-without-america/>

Bývalý dekan v Marshallovom centre pre bezpečnostné štúdie Andrew Michta v komentári pre *Atlantic Council* analyzuje nárast tretieho kola mobilizácie ruských síl v súvislosti s nadchádzajúcim júnovým samitom NATO. Ruský prezident Vladimir Putin podpísal 31. marca dekrét o začatí ďalšej regrutačnej kampane, v ktorom stanovil cieľ získať 150 000 nových brancov do vojenskej služby. Počet dostupných brancov sa výrazne zvýšil v dôsledku rozhodnutia ruskej Dumy z júla minulého roka zvýšiť maximálny vek pre odvod z 27 na 30 rokov.

Existujú rôzne hodnotenia rozsahu obnovy RU pozemných síl z ich počiatočných strát, pričom niektorí analytici tvrdia, že tento proces obnovy síl je takmer ukončený. Bez ohľadu na odlišné hodnotenia, rozdiel medzi vojenskými spôsobilosťami RU a UA - a rozdiel v ich početnosti - rýchlo narastá, aj napriek tomu, že Kyjev nedávno znížil vek pre odvod ukrajinských mužov z 27 na 25 rokov. Nedávne úspechy RU na fronte v spojitosti s odkladanou, ale nakoniec schválenou pomocou Kongresu US pre UA naznačujú, že v najbližších mesiacoch môže dôjsť k zásadnému, rozhodujúcemu zlomu vo vojne.

Vzhľadom na to, že RU pechota absolvuje len niekoľkokomesačný výcvik pred nasadením do boja - a vzhľadom na skutočnosť, že Moskva pokračuje vo výstavbe nových výcvikových zariadení - je pravdepodobné, že nová ofenzíva sa bude prekrývať s nadchádzajúcim samitom, oslavujúcim sedemdesiate piate výročie NATO, ktorý sa uskutoční 9. - 11. júla vo Washingtone. V súlade s oficiálnymi vyjadreniami, podľa ktorých sa táto vojna nevedie len proti UA, ale aj proti NATO, a že ide o civilizačný boj proti „kolektívnemu Západu“, by Putin mohol využiť príležitosť na spustenie veľkej ofenzívy počas Washingtonského samitu so zámerom ponížiť Alianciu práve v čase, keď oslavuje trištvrte storočia existencie. V takomto prípade by sa prezidentské voľby v UA mohli stať rozhodujúcou premennou, ako sa táto vojna skončí. Jednoducho povedané, ak by Putin počas samitu začal vyvíjať veľký tlak, bola by Bidenova administratíva schopná udržať svoju stratégiu pomáhať Ukrajine „tak dlho, ako to bude potrebné“ a zároveň usilovať o minimalizovanie rizika jadrovej eskalácie? Alebo by volebný tím prezidenta Bidena považoval ruský prielom na UA za neudržateľný, najmä vzhľadom na to, že jeho republikánsky protikandidát by zlyhanie politiky US na UA takmer určite urobil témou kampane?

**PUTIN MÔŽE VYUŽIŤ
PRÍLEŽITOSŤ NA SPUSTENIE
VEĽKEJ OFENZÍVY POČAS
WASHINGTONSKÉHO SAMITU
SO ZÁMEROM PONÍŽIŤ ALIANCIU.**

Najväčším problémom však zostáva celkový prístup Bidenovej administratívy, ktorá chce Kyjevu poskytovať len toľko pomoci, aby UA mohla udržať frontovú líniu, a zároveň vyčerpať RU bojové kapacity a obmedziť riziko jadrovej eskalácie. Tento postoj umožnil napríklad DE kancelárovi O. Scholzovi presadzovať strategickú nejednoznačnosť v zmysle: „Rusko nesmie vyhrať, Ukrajina nesmie prehrať“, ktorá udržiava kurz na prípadné rokovania s Moskvou o ukončení konfliktu.

Avšak v nasledujúcich mesiacoch môže dôjsť k zmene kurzu Bidenovej administratívy v otázke UA. Ak RU na UA postúpi, administratíva US bude mať dve možnosti: naďalej udržiavať kurz a zvýšiť riziko ukrajinských strát, alebo prejsť od politiky „tak dlho, ako to bude potrebné“ k prístupu „dať všetko, čo Ukrajinci potrebujú, aby Rusov zatlačili späť“. Týmto by sa potenciálne zvýšilo riziko eskalácie s RU, ale zároveň by sa odvrátilo riziko obviňovania zo zlyhania politiky US na UA počas volebnej kampane. Súčasne by bola Kyjevu poskytnutá šanca dosiahnuť priaznivú pozíciu na fronte, z ktorej by mohol začať ľahšie rokovať. Na strategickej úrovni Bidenova administratíva a spojenci US v Európe potrebujú serióznu verejnú diskusiu o podobe víťazstva UA, ktorá presiahne rámec tvrdení, že Rusko nemôže na UA zvíťaziť a že trvalý záväzok Západu voči UA zostáva neotrasiteľný. Transatlantické spoločenstvo potrebuje priamočiaru diskusiu o výslednom stave, ktorý si želá, a to v jasne definovaných geostrategických pojmoch. Nadchádzajúce leto pravdepodobne prinesie rozhodujúci bod, pokiaľ ide o možnosť zmeny politiky US k UA. V závislosti od toho, čo sa stane v nasledujúcich mesiacoch, sa konflikt môže transformovať do neprebádanej fázy.

Link: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/the-war-in-ukraine-could-reach-a-decision-point-by-the-nato-summit/>

Odborný magazín *International Affairs* prináša analýzu vzájomných vzťahov Spojených štátov, Spojeného kráľovstva a Francúzska na pozadí rusko-ukrajinskej vojny a kladie si otázku, či vplyvom tohto konfliktu dochádza k ich strategickému zblížovaniu. Rusko-ukrajinská vojna odhalila hranice FR politiky „strategickej autonómie“ a opätovne potvrdila význam US úlohy v európskej bezpečnosti. Vojna znovu upriamila pozornosť na zmluvný rámec *Lancaster House* (pre oblasť bezpečnosti a obrany, vrátane obstarávanie techniky), cestou ktorého majú UK a FR potenciál zvýšiť svoj príspevok k európskej obrane. Na druhej strane UK stále považuje svoj „osobitný vzťah“ s US za mimoriadne dôležitý pre svoju zahraničnú politiku. Avšak zmenšujúca sa vojenská sila UK z neho robí menej cenného spojenca US, ktorých pozornosť sa čoraz viac sústreďuje na indo-tichomorský región.

**VOJNA ODHALILA HRANICE
FRANCÚZSKEJ POLITIKY
„STRATEGICKEJ AUTONÓMIE“ A
POTVRDILA VÝZNAM AMERICKEJ
ÚLOHY V EURÓPSKEJ BEZPEČNOSTI.**

Trojstranný vzťah medzi US, UK a FR má zložitú históriu. Všetky tri krajiny sú zakladajúcimi členmi NATO: FR vystúpilo z integrovanej vojenskej štruktúry aliancie v roku 1966, aby sa do nej opäť začlenilo v roku 2009. UK a FR boli členmi EÚ, ktorej obranná štruktúra sa vykryštalizovala v roku 1999, hoci UK ju neskôr, v roku 2020, opustilo. Všetky tri krajiny majú medzi sebou bilaterálne vzťahy, ktoré vznikali v rámci širších multilaterálnych vzťahov. Táto

spleť sietí spojenectiev a partnerstiev odráža mnohostranný charakter ich diplomatických a bezpečnostných väzieb. Keďže relatívna sila UK a FR sa počas studenej vojny znížila, UK využilo svoj „osobitný vzťah“ s US, aby zvýšilo svoju váhu na medzinárodnej scéne. Naopak, FR sa držalo národnej idey „*la grandeur*“, aby tak potvrdilo svoju nezávislú veľmocenskú úlohu. Francúzski lídri od čias prezidenta Charlesa de Gaulla usilovali znížiť svoju závislosť v zahraničnej politike a obrane od US.

Dvojitú výzvu, akú začala predstavovať ruská vojna na UA a vzostup CN sa stali katalyzátorom pre zosúladenie záujmov US, UK a FR. Každá krajina zintenzívnila spoluprácu s ostatnými dvoma. FR sa v rámci výrazného posunu čoraz viac hlási k atlanticizmu. UK posilnilo svoje vzťahy s FR a ďalšími európskymi susedmi, čím zmenilo svoju zahranično-politickú trajektóriu po brexite. Rusko-ukrajinská vojna znížila veľkú časť napätia v Spoločnej bezpečnostnej a obrannej politike EÚ (SBOP) a nanovo definovala vzťahy medzi UK, FR a DE. UK sa, počas svojho členstva v EÚ, všeobecne zdráhalo podstatne zapojiť do SBOP, pretože táto vylučovala US a bola vnímaná ako konkurent NATO. Vypuknutie vojny však prinútilo aj prezidenta Macrona uznať, že SBOP je nedostatočná na boj proti hrozbe, ktorej čelí Európa.

Aanalýza prichádza k záveru, že zahraničné politiky týchto troch krajín sa síce zblížujú v prípade ruskej vojny na UA, no pri postojoch k CN pretrvávajú napätie medzi Francúzskom a „Anglosasmi“. FR nie je ochotné prijať prístup US k CN a drží sa svojej zahranično-politickej línie o multipolárnom svete. Dohody medzi štátmi AUKUS reflektujú tieto rozdiely. FR naznačilo, že nebude slepo nasledovať US ani v súvislosti s rusko-ukrajinskou vojnou. Prezident Macron sa vyslovil za zachovanie dialógu s RU a zostáva zástancom politiky udržať schopnosť Európy konať nezávisle. Obdobne spočiatku panovala jednota medzi US, UK a FR v otázke reakcie na útok Hamasu na Izrael 7. októbra 2023 a práva IL na obranu. Ale zatiaľ čo US a UK sa odmietli podvoliť tlaku na prímerie po izraelskom bombardovaní a zásahu v Gaze, prezident Macron vybočil z rámca a vyzval na prímerie. FR trvá na tom, že v zahraničnej politike musí presadzovať nezávislý kurz, čo často zahŕňa odlišenie sa od svojich dvoch hlavných spojencov.

Link: <https://academic.oup.com/ia/article/100/3/1249/7651901>

Vo svetle nadchádzajúcich volieb do Európskeho parlamentu sumarizuje *Nemecká rada pre zahraničné vzťahy* (DGAP) osem prioritných oblastí pre budúcu Európsku komisiu (EK). Štrnásť autorov sa zameralo predovšetkým na oblasti zahraničnej a obrannej politiky, hospodárstva a technológií, ktoré budú aj v nasledujúcich piatich rokoch určovať geopolitické postavenie EÚ. Aj po piatich rokoch ostáva pri definovaní novej EK v popredí prívlastok „geopolitická“. Autori zdôrazňujú, že globálna nestabilita, fragmentácia a nárast konfrontácie v medzinárodnom prostredí iba zvýšili potrebu geopoliticky sebavedomej EK, ktorá v blízkom období vzíde z povolebného vývoja.

EÚ by mala, podľa analýzy, viac využívať páky, ktoré ponúka jej Spoločná obchodná politika a aktívne ju aplikovať na dosahovanie strategických cieľov a obranu svojich záujmov a hodnôt. Na domácej úrovni musia byť posilnené obchodné nástroje na vytvorenie férových konkurenčných podmienok, vrátane vývoja obchodných obranných opatrení a rýchlej implementácie Stratégie ekonomickej bezpečnosti. V medzinárodnom kontexte by mali byť podporované obchodné partnerstvá prostredníctvom ambiciózných dohôd o voľnom obchode, ktoré môžu exportovať európske štandardy a hodnoty a ponúkať alternatívy pre krajiny pod tlakom menej demokratických štátov, najmä CN. Autori považujú za nevyhnutné, aby nová EK uzatvorila prebiehajúce rokovania a implementovala existujúce obchodné dohody s AU, CL, MX a členmi ASEAN.

**GLOBÁLNA NESTABILITA A NÁRAST
KONFRONTÁCIE
V MEDZINÁRODNOM PROSTREDÍ
IBA ZVÝŠILI POTREBU
GEOPOLITICKY SEBAVEDOMEJ
KOMISIE.**

Čínska výzva je konkrétne menovaná aj v otázke priemyselnej politiky. Nízke ceny čínskych priemyselných výrobkov a opatrenia EÚ na posilnenie konkurencieschopnosti domácich producentov budú dôležitým faktorom ovplyvňujúcim vzťahy medzi EÚ a Pekingom. EÚ by sa však nemala báť prípadného zavedenia CN odvetných opatrení, keďže podľa autorov, stanovenie štandardov pre riešenie nelegálnych subvencií má tri úrovne: i) na európskej úrovni zabrániť nespravodlivej konkurencii na vnútornom trhu EÚ, ii) na úrovni EÚ-CN stanoviť jasné hranice, ktoré ochránia európske záujmy bez poškodenia bilaterálnych vzťahov a iii) na globálnej úrovni vytvoriť precedens, ako čeliť subvencovaným CN exportom bez ochranných opatrení. Týmto môže EÚ viesť príkladom a podporovať ostatné krajiny v boji proti nespravodlivej konkurencii. Energetická politika ostane jednou z ťažiskových tém pre novú EK. Zabezpečenie cenovo dostupných, bezpečných a udržateľných dodávok energie si vyžiada efektívnu politiku a silné globálne partnerstvá. EÚ by podľa DGAP mala rozšíriť koordinované nákupy energií, čo posilní jej vyjednávaciu pozíciu, zníži ceny a zároveň poskytne dodávateľským krajinám väčšiu istotu pre investície a produkčné ciele. Okrem pokračovania politík znižovania emisií a podpory OZE, potrebuje nová EK urýchliť prípravu politík pre zachytávanie a využívanie uhlíka.

Napriek tomu, že súčasná predsedníčka EK von der Leyen vyhlásila svoju komisiu za „geopolitickú“, musí EÚ posilniť svoju úlohu ako geopolitický hráč v oblasti bezpečnosti a obrany. EÚ síce po prvýkrát financuje spoločné objednávky zbraní prostredníctvom Európskeho mierového nástroja a vykonáva výcvik UA vojakov, napriek tomu má významné nedostatky vo vojenských kapacitách a spoločnom obstarávaní munície. Ak chce EÚ hrať ambicióznou úlohu v medzinárodnej bezpečnosti, musí posilniť svoj obranný priemysel prostredníctvom nástrojov ako Európska obranná agentúra (EDA) a Európsky obranný fond. EÚ by podľa expertov mala aj lepšie diferencovať, kedy a ako by mala zasiahnuť vojensky mimo svojich hraníc v prípade konfliktov. Úzko prepojenou témou na oblasť bezpečnosti je rozširovanie EÚ. Skupina kandidátskych krajín sa za ostatné roky rozrástla na 9 krajín, navyše vzrástol aj strategický význam rozširovania EÚ, v ďalšom období by preto podľa DGAP mal túto agendu riadiť skúsený eurokomisár. Perspektívnym sa podľa expertov javí zámer EÚ udeliť kandidátskym krajinám čiastočný prístup za rokovací stôl v Bruseli, bez udelenia plného členstva. Analýza nepredpokladá priamo rozšírenie bloku o nového člena, no v najbližších piatich rokoch by malo dôjsť k pokroku v integrácii viacerých kandidátov. Okrem zamerania sa na technický pokrok, kandidáti, ako aj EÚ samotná, by mali viac pracovať s občanmi jednotlivých kandidátskych krajín pri komunikácii prístupového procesu.

Podľa aktuálnych prognôz budú v nadchádzajúcich voľbách do Európskeho parlamentu (EP) úspešné najmä pravicové strany, pričom výrazné zisky v počte mandátov očakáva aj krajná pravica. V rámci frakcií EP sa uvedené premietne do silnejšieho hlasu pre stredo-pravicovú Európsku ľudovú stranu (EĽS), ako aj krajne-pravicové skupiny Identita a demokracia (ID) a Európski konzervatívci a reformisti (EKR). O tom, či však budú vedieť tieto frakcie prekonať svoje vnútorné rozpory, ako aj rozdiely medzi sebou a sformovať funkčné koalície píše vo svojej úvahe britský think tank *UK in a Changing Europe*.

Odpor voči európskej armáde, ochrana európskych hraníc, či návrat suverenity členským štátom patrí medzi niekoľko hlavných politických myšlienok, ktoré krajne-pravicové frakcie zastávajú. Napriek rétorickému konsenzu však často čelia vnútorným rozporom. Jasným príkladom je aj krajne-pravicová Identita a demokracia (ID). Tá ako jediná zo všetkých parlamentných skupín neponúkla svoj volebný program v rámci kampane do eurovoľieb. I keď podľa vice-prezidenta frakcie, Gunnara Becka, predvolebný program nebol potrebný vzhľadom na nemennosť a „jasnosť“ ústredných myšlienok skupiny od jej založenia v roku 2019, v skutočnosti sa skôr zdá, že frakciu trápia viaceré interné problémy. Len nedávno, pri otázke migrácie sa do konfliktu dostali jej dve hlavné strany — Alternatíva pre Nemecko (AfD) a francúzske Národné zhromaždenie. Zatiaľ čo AfD hlasito presadzovalo názor, že akýkoľvek občan s migračným pasom (*t.j.* aj ten, ktorý v súčasnosti vlastní napríklad nemecký pas), môže byť vyhostený, Národné zhromaždenie - v snahe zachovať menej radikálnu tvár pred domácim publikom - sa od týchto tvrdení silne dištancovalo. Nešlo o ojedinelý prípad, keď v rámci frakcie vznikol takýto ostrý rozkol.

**NAPRIEK ROZDIELOM SA
DÁ OČAKÁVAŤ
PRAGMATICKÁ SPOLUPRÁCA
MEDZI PRAVICOVÝMI
FRAKCIAMI.**

Krajná pravica nie je rozdelená len vnútorne, ale aj medzi sebou. V tomto prípade stojí na jednej strane skupina EKR (Európski konzervatívci a reformisti), na čele s talianskou premiérkou Giorgia Meloni a jej Bratmi Talianska. Hlavným cieľom Meloni je maximalizovať taliansky vplyv v EÚ a teda skôr spolupracovať než nevyhnutne bojovať proti inštitúciám. Na druhej strane je zas Marine Le Pen a jej Národné zhromaždenie, ktoré vedie frakciu ID a verí, že EÚ inštitúcie zlyhávajú a nepomáhajú občanom. Rozdiel v pohľadoch na EÚ preto nemôže byť jasnejšie rozdielny. Napätie medzi frakciami nepomohli ani nedávne špekulácie týkajúce sa boja o post budúceho predsedu EK. Tu práve Le Pen obvinila Meloni z podpory kandidátky Ursuly von der Leyen za EĽS (Európska ľudová strana), čím podľa nej výrazne prispela k „zhoršovaniu“ politiky EÚ, ktorou ľudia trpia. I keď podľa vyjadrení bývalého poľského premiéra Mateusza Morawieckeho a jeho strany Právo a spravodlivosť (súčasťou frakcie EKR) sú dvere pre spoluprácu medzi ID a EKR otvorené, formálna koalícia zostáva viac než nepravdepodobná.

Napriek akýmkoľvek vnútorným pnutiam a otvoreným rozkolom bude mať krajná pravica jednoznačne veľký vplyv v budúcom EP. ID a EKR majú už dnes históriu viacerých úspešných spoločných iniciatív vo výboroch a v pléne, demonštrujúc ich schopnosť dohodnúť sa, keď chcú. Dobré vzťahy majú navyše aj so stredne-pravicovou EĽS, ktorá je dnes kľúčovým hlasom v EP. Nedávnym príkladom práve takejto dynamiky bola legislatíva EÚ o obnove prírody. Tú síce EP odsúhlasil už v novembri 2023, no neskôr ju pod tlakom protestujúcich farmárov, ako aj tlaku ID, EKR a EĽS oslabili. Nejde o ojedinelý prípad, keď ID a EKR spojili sily s EĽS — nedávno taktiež hlasovali spolu proti vytvoreniu nového etického orgánu EÚ.

Forma novej spolupráce medzi stredne a krajne-pravicovými frakciami bude samozrejme závisieť od ich relatívnej veľkosti, a teda od toho, do akej miery sa EĽS bude musieť spoliehať na podporu ID a EKR pri schvaľovaní svojej legislatívy. Súčasný predseda frakcie Manfred Weber sa snaží EĽS vykresľovať ako stranu naklonenú záujmom farmárov a motoristov, no bez toho, aby prijal krajne-pravicovú rétoriku popierania klimatickej zmeny. Budúca spolupráca bude podľa neho primárne závisieť od toho, do akej miery budú strany proukrajinské, proeurópske a podporujúce právny štát. V tomto smere sa ako lepší partner pre EĽS jednoznačne javí EKR. Takáto spolupráca však môže nevyhnutne znamenať aj spoluprácu s ID, ako tomu bolo práve pri Legislatíve o ochrane prírody.

Saudská Arábia sa z pozície tradičného spojenca USA prepracovala na nezávislého a strategicky autonómneho aktéra, ktorý využíva svoje bohaté zdroje na posilnenie svojej pozície v multipolárnom svetovom poriadku. Jej zahraničná politika je charakterizovaná pragmatizmom a oportunitizmom, čo jej umožňuje navigovať komplexné geopolitické prostredie a posilňovať svoj vplyv v globálnej politike. V posledných rokoch Saudská Arábia prešla výraznou transformáciou v oblasti zahraničnej politiky a jej rola na medzinárodnej scéne sa zásadne zmenila. Krajina, ktorá bola kedysi považovaná za destabilizujúceho aktéra, sa teraz usiluje o pozíciu významného hráča v (nastupujúcom) multipolárnom svetovom poriadku, o čom píše práve vo svojej analýze *European Council on Foreign Relations*.

Počiatkom minulej dekády SA zmenila svoj prístup k regionálnej politike. Po udalostiach Arabskej jari a nástupe novej generácie lídrov v Rijáde, vrátane korunného princa Mohameda bin Salmána, krajina začala asertívne presadzovať svoje záujmy v rámci regiónu. Táto politika sa zameriavala na boj proti regionálnym rivalom, predovšetkým IR, a na podporu spojencov v krajinách ako EG, LY, SY a YE. V roku 2019 došlo k výraznému obratu, keď US odmietli reagovať na útoky na saudskoarabské ropné zariadenia, čo následne podnietilo Rijád prehodnotiť svoju stratégiu a zamerať sa na posilnenie svojho medzinárodného vplyvu. Táto zmena bola urýchlená aj pandémiou COVID-19, ktorá poskytla Saudom čas na prehodnotenie ich prístupu.

**KRAJINA, KEDYSI POVAŽOVANÁ
ZA DESTABILIZUJÚCEHO
AKTÉRA, SA TERAZ USILUJE
O POZÍCIU VÝZNAMNÉHO
HRÁČA.**

Saudská Arábia začala zameriavať svoju zahraničnú politiku na diplomaciu a ekonomickú spoluprácu, namiesto konfrontácie. Krajina začala upevňovať svoje vzťahy so susedmi a využívať svoje bohaté energetické, finančné a politické zdroje na posilnenie svojej pozície.

Prvým zásadným regionálnym posunom bolo zlepšenie vzťahov s TR a QA v roku 2021. Dohoda z Al-Ula umožnila prehliť vzťahy s Dohou, vzťahy s Ankarou sa zas výrazne zlepšili vďaka ekonomickej a vojenskej spolupráci, vrátane dohôd o obranných technológiách v oblasti dronov. Následne v marci 2023 SA a IR podpísali CN sprostredkovanú dohodu o normalizácii vzťahov, pričom tento krok mal zmierniť napätie v regióne a podporiť stabilitu. Rijád tiež obnovil vzťahy so SY a LB, hoci výsledky týchto iniciatív boli zmiešané. Zblíženie vzťahov s IL zabrzdlilo udalosti v Gaze, napriek tomu sa Rijád usiluje zabrániť vážnejšej regionálnej eskalácii. Stratégiu spolupráce za použitia svojich značných energetických a ekonomických zdrojov aplikoval Rijád aj na globálnej úrovni. Jeho politiku na globálnej úrovni označil autor článku ako „*opportunistic multi-alignment*“, teda spoluprácu s rôznymi globálnymi mocnosťami motivovanú predovšetkým transakčnými mocenskými a ekonomickými faktormi.

Saudská Arábia sa iba nedávno stala členom BRICS+, čo posilnilo jej postavenie v globálnom Juhu a umožnilo jej lepšie prenikať na trhy v Afrike a Latinskej Amerike. Krajina tiež zintenzívnila svoje vzťahy s IN, tretím najväčším obchodným partnerom, a zapojila sa do projektu „*India-Middle East-Europe economic corridor*“ (IMEC), ktorý má za cieľ zlepšiť konektivitu medzi Áziou a Európou. Zároveň však Rijád hlasoval v OSN za rezolúcie odsudzujúce ruskú agresiu, či hostil spoločné rokovania o mierovom usporiadaní konfliktu na UA.

Autor sa v článku zamýšľa aj nad otázkou ako by mala k SA pristupovať Európa. Európania by mali zmeniť svoj prístup k Rijádu a zamerať sa na globálne otázky pred regionálnou spoluprácou. Tradičný zámer na regionálne výzvy je problematický, pretože obmedzuje angažovanosť SA na región Blízkeho východu a severnej Afriky a ignoruje historickú neschopnosť zosúladiť európske a saudské priority. Európania by mali podporovať SA v riešení regionálnych kríz, ako je iránska otázka a vojna v Gaze, a zároveň využiť svoje silné stránky v oblasti technológie a vedy na zlepšenie regionálnej stability. Okrem toho by mali aktívne zapojiť Saudov aj do diskusie o geopolitických a ekonomických rizikách za účelom posilnenia regionálnej bezpečnosti.

Link: <https://ecfr.eu/publication/global-saudi-how-europeans-can-work-with-an-evolving-kingdom/>

Komentár analytika *Crisis Group* poukazuje ako Irán na pozadí konfliktu v Gaze usiluje o stiahnutie vojsk USA v Sýrii a Iraku. Vlna útokov na americké základne, ktoré od októbra 2023 uskutočňujú Iránom podporované milície, je síce reakciou na izraelskú vojnu v Gaze, ale zdá sa, že ich cieľom je dosiahnuť tri vzájomne sa dopĺňajúce strategické ciele Teheránu.

Po prvé, útoky Iránom podporovaných milícií zvyšujú politické a strategické náklady, ktoré musí Washington znášať tým, že ponecháva americké jednotky nasadené v IQ a SY, čo oficiálne zdôvodňuje ako súčasť pokračujúcej kampane proti ISIS. Útoky milícií tak slúžia dlhodobému cieľu IR, ktorým je obmedzenie prítomnosti US v oboch krajinách. Irán sa snaží dosiahnuť tento cieľ oslabením amerických síl s cieľom podnietiť amerických politikov, aby vyzvali na stiahnutie vojsk, ako aj vplývať na irackú domácu mienku. Zdá sa, že bezprostredná reakcia po útoku milícií, mala opačný účinok: v polovici januára US vyslali do oboch krajín ďalších 1 500 vojakov, čím posilnili svoju existujúcu prítomnosť 2 500 vojakov v Iraku a prítomnosť 900 vojakov, ktorí boli umiestnení v SY. Aj keď IR udržiava útoky na úrovni, ktorá ho nevystavuje (alebo jeho irackých spojencov) vážnej odvete, prípadná vnútropolitická debata vo Washingtone by v tomto ohľade mohla zohrať kľúčovú úlohu. Dokonca aj čiastočné škody spôsobené americkým jednotkám v IQ a SY by mohli podnietiť záujem Kongresu preskúmať právny základ ako aj vyvolať otázky nad zmyslom pokračovania nasadenia amerických síl v IQ a SY, čo je scenár, ktorému sa Biely dom jednoznačne chce vyhnúť, najmä vo volebnom roku. Hlavným spôsobom, akým chce Teherán donútiť US k stiahnutiu, je však formovanie politickej diskusie v IQ.

**NA POZADÍ KONFLIKTU
V GAZE SA IRÁN
USILUJE O STIAHNUTIE
VOJSK USA V SÝRII A
IRAKU.**

Druhým strategickým cieľom IR je rozšíriť svoj vplyv vo východnej Sýrii, ktorú využíva ako bránu do Levantu a dodávať zbrane Hizballáhu v LB ako prostriedok na odstránenie IL. Jeho hlavným cieľom v tomto smere je stiahnutie US z al-Tanf, ktorý leží na hlavnej diaľnici medzi IQ a SY a predstavuje významnú prekážku pre iránsku mocenskú projekciu. Síce základňa v al-Tanf neblokuje pohyb iránskych vojsk a techniky po SY ako taký, ale základňa a jej okolitá 55-kilometrová „dekonfliktná zóna“ zakazuje vstup americkým protivníkom a bráni IR vytvoriť si stálu prítomnosť, ktorá by spojila jeho strategické uzly na východe SY s uzlami na juhu krajiny.

Tretím strategickým cieľom Iránu je rehabilitácia sýrskej vlády. Na tento účel sa snaží destabilizovať kontrolu Sýrskych demokratických síl (SDF) v severnej a východnej SY. Spolupráca s arabskými kmeňmi, najmä v oblastiach s veľkými náleziskami ropy a zemného plynu, môže IR umožniť vybudovať si podpornú základňu, ktorá by v prípade stiahnutia sa US umožnila sýrskym vládnym silám bez boja znovu získať najcennejšiu časť východnej SY.

Avšak existujú spôsoby, ktoré by mohli pomôcť znížiť napätie v tejto oblasti. Dosiahnutie trvalého prímeria v Gaze by takmer určite pomohlo spomaliť protiamerickú dynamiku v celom regióne, ktorú využíva IR a jeho spojenci. Dokazuje to zastavenie bojovej činnosti IR podporovaných skupín počas dočasného prímeria v Gaze v novembri 2023. Prímerie v Gaze by rovnako zlepšilo klímu pre rokovania o prítomnosti US v IQ. Washington by však mal venovať pozornosť aj situácii SDF, najmä v trojuholníku južne od diaľnice M7, ktorá spája Deir al-Zor so severovýchodom SY, kde sa nachádzajú významné ložiská uhľovodíkov. US by mali vyvíjať tlak na svojho partnera, aby riešil ťažkosti miestneho arabského obyvateľstva, ktorých neriešenie spôsobuje, že niektorí jeho členovia sú náchylní na spoluprácu s IR. Washington možno bude musieť facilitovať rokovania medzi arabskými kmeňmi a SDF, podobne ako v septembri 2023, keď sprostredkovaním boli ukončené intenzívne boje, ktoré vyvolalo zatknutie kmeňového vodcu SDF. US aj SDF by sa tiež mali vážne zamyslieť nad budúcnosťou tejto oblasti a pripraviť sa na krízové scenáre. Napriek jasnému zámeru Bidenovej administratívy zachovať vojenskú prítomnosť US v SY je politika US naďalej nepredvídateľná. Unáhlený odchod US by spôsobil, že SDF by boli nebezpečne vystavené útoku zo strany TR a/alebo SY vlády, čo by mohlo iniciovať nové kolo násillia na nestabilnom východe SY.

Link: <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/east-mediterranean-mena/syria/how-iran-seeks-exploit-gaza-war-syrias>

Ruský dovoz tovaru, ktorý v súčasnosti podlieha kontrole exportu, od polovice roku 2022 prudko vzrástol a dosiahol takmer rovnakú úroveň ako pred ruskou inváziou na Ukrajinu. Rusku sa tak darí naďalej získavať zahraničné komponenty potrebné pre svoj vojenský priemysel a to najmä tie zo Západu. Presadzovanie súčasných exportných kontrol nie je dostatočné, pričom najväčšie výzvy sa týkajú samotnej transparentnosti dodávateľských reťazcov a finančných štruktúr. Vo svojej analýze prináša belgický inštitút *Bruegel* pohľad na nový prístup, v ktorom by sa cez aktívnejšie zapájanie finančných a súkromných spoločností dalo efektívnejšie zamedziť súčasnému obchádzaniu sankcií.

Len v roku 2023 zaznamenalo RU dovoz vysoko sledovaných tovarov z európskeho „*List of Common High Priority Items*“ (teda sankcionovaných tovarov s dvojitém použitím) v celkovej výške 12,5 miliárd dolárov. Tento dovoz sa uskutočňoval primárne cez krajiny ako CN, HK, TR, ako aj AM, GE, KZ a KG, ktoré do veľkej miery slúžili len ako tranzitné krajiny pre EÚ tovar. Celkový RU import takýchto výrobkov zahŕňal viac ako jeden milión individuálnych transakcií. Nie je možné, aby sa prešetrovaniu takéhoto množstva transakcií venovali len vládne orgány koalických krajín, ktoré majú už dnes vytlačené a obmedzené kapacity. Výzvy, ktorým čelí vymáhanie kontrol exportu, sú pritom už dávno dobre známe z oblastí medzinárodného boja proti praniu špinavých peňazí (AML) a boja proti financovaniu terorizmu (CFT), kde sa za posledné dve desaťročia dosiahol veľký pokrok. Na zužitkovanie týchto lekcií je však potrebné nastaviť lepší systém pre finančné inštitúcie a súkromné spoločnosti.

**K LEPŠIEMU VYMÁHANIU
EXPORTNÝCH KONTROL JE
POTREBNÁ AKTÍVNA ÚČASŤ
FINANČNÝCH INŠTITÚCIÍ
A SÚKROMNÝCH
SPOLOČNOSTÍ.**

V prvom rade, finančné inštitúcie vedia zohrávať aktívnejšiu úlohu pri samotnom monitorovaní obchodu s tovarom podliehajúcemu kontrole exportu. Súčasný regulačný rámec neumožňuje bankám vykonávať komplexné mapovanie dodávateľských reťazcov, ale len jednoduchý skríning obchodných partnerov. V prípade nastavenia podobného systému ako je tomu dnes v oblastiach AML/CFT by finančné inštitúcie napríklad mohli identifikovať a „označiť“ vlastníctvo aktív ako majetku sankcionovaných jednotlivcov, alebo subjektov už pod súčasnou hranicou 50% vlastníctva. Skutočný vlastník (t.j. „*beneficial*

owner“) by sa tak stal ktokoľvek, kto by vlastnil alebo v koho prospech by vykonával danú transakciu, pričom banky by vedeli konat' aj v prípadoch identifikácie tzv. „*trust ownership*“. Súčasne by sa mal uľahčiť prístup finančných inštitúcií k dôležitým informáciám týkajúcich sa obchodu s kontrolovaným tovarom. Toto by mohlo mať formu rozšírenia informácií o cezhraničných transakciách, napríklad o popis tovarov a/alebo služieb (v súčasnosti voliteľný údaj), či o konkrétne numerické obchodné kódy (Harmonizovaného systému), ktoré sa začali uplatňovať len nedávno. Napokon, finančné inštitúcie by mali byť usmernené k tomu, aby začali viac uplatňovať tzv. rizikovo-orientovaný prístup, teda vnímať a pochopiť mieru rizika spojenú s vývozom sankcionovaných tovarov do RU. Lepšia koordinácia medzi vládnymi agentúrami zapojenými do vymáhania sankcií (napríklad OFAC a FinCEN) a finančnými inštitúciami by v tomto smere vedeli výrazne pomôcť.

V druhom rade, dôležitú rolu pri presadzovaní kontroly exportu by mali zohrávať aj samotné súkromné spoločnosti z koalických krajín, ktoré v súčasnosti tvoria podstatný podiel importu vysoko sledovaných položiek do RU (40 % v roku 2023). Súčasná prax z oblastí AML/CFT by sa mohli premietnuť napríklad do implementácie štandardu „poznaj svojho klienta“ (KYC), či do vytvorenia nových legislatívnych rámcov, v rámci ktorých by práve súkromné spoločnosti vedeli konat' právne kroky voči obchodným partnerom porušujúcim zmluvné dohody (napr. dohody o koncovom použití). Súbežne by malo dôjsť k zvýšeniu stimulov na uplatňovanie exportných kontrol (napr. kriminalizáciou porušovania kontrol exportu, detailnejšími ustanoveniami pre prípady nedbanlivosti). Napokon, podobne ako finančné inštitúcie, aj tie nefinančné potrebujú dostatočný prístup k informáciám a komplexnejšie práva v prípade ich potreby obrátiť sa na protistrany v finančných transakciách s požiadavkou na dodatočné údaje.

Link: https://www.bruegel.org/sites/default/files/2024-05/WP%2010%202024_1.pdf